

9. Eesti puuetega inimeste õiguste eest seisvad institutsioonid

Kuni 2019. aastani oli Eestis kaks peamist institutsiooni, kelle poole võis kohtuväliselt pöörduda puude tõttu diskrimineerimise kahtlusega. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik annab võrdse kohtlemise seaduse alusel mittesiduvaid arvamusi puuetega inimeste võrdse kohtlemise nõude rikkumise asjades, mis puudutavad tööelu. Õiguskantsler kaitseb puuetega inimesi diskrimineerimise eest, mille toimepanija on riigiasutus, kohaliku omavalitsuse asutus või organ, avalik-õiguslik juriidiline isik või avalikke ülesandeid täitev isik. Õiguskantsler lepib ka eraõiguslikke isikuid, kelle vahel on diskrimineerimise vaidlus. Alates 2019. aastast täidab õiguskantsler puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 33 lõikest 2 tulenevalt ka konventsiooni rakendamise edendamise, kaitse ja seire ülesandeid.

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise järelevalve institutsiooni leidmine oli Eestis pikk ja valuline protsess. Esialgu kavandati selleks luua Eesti Puuetega Inimeste Koja juurde analüüsikomisjon. Mõttekoda Praxis, kes juhtis konsultatsioone, et leida lahendus järelevalveinstitutsiooni sisseseadmiseks, soovitas juba 2013. aastal, et puuetega inimeste ühendused ja inimõiguste kaitsega tegelevad organisatsioonid peaksid poliitikakujundajaile avaldama survet, et luua Eestis rahvusvahelistele ootustele vastav inimõiguste kaitse institutsioon, mis teeks järelevalvet ka puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise üle.[1](#)

Sotsiaalministeerium muutis 2014. aastal seirefunktsiooni suhtes meelt ning järelevalve teostamist hakkas ette valmistama soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik, kelle asutusele eraldati selleks otstarbeks raha ning võeti tööle puuetega inimeste õiguste nõunik. Voliniku pädevuse laiendamiseks oli vaja muuta võrdse kohtlemise seadust, milleks puudus aga poliitiline tahe. Esimese aruande esitamise järel 2015. aastal heideti valitsusele ette, et too hämab ÜRO-le saadetud riigiraportis, nagu oleks konventsioonis nõutud riigist sõltumatu puuetega inimeste õiguste järelevalvega tegelev komisjon juba loodud.[2](#)

2019. aastal anti puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise edendamise, kaitse ja seire ülesanded õiguskantslerile. Õiguskantsleri seadus on lakooniline ülesannete täitmise viisi suhtes, seire kohustuse sisustamisel toetub õiguskantsler eelkõige konventsioonile ning ÜRO puuetega inimeste õiguste komitee soovitustele.

Õiguskantslerit nõustab puuetega inimeste õiguste edendamise, kaitse ja järelevalve teemal puuetega inimeste nõukoda, mis on moodustatud PIK-i artikli 33 lõike 3 alusel.³ Nõukoja liikmed valib õiguskantsleri moodustatud komisjon avaliku konkursiga ning liikmevolitus on personaalne. Õiguskantsler võib nõu küsimiseks pöörduda otse nõukoja liikme poole või kutsuda kokku valdkondlikke töörühmi. Liikmete arvamused ja soovitused ei ole õiguskantslerile siduvad. 2021. aasta seisuga ei ole nõukoja arvamusi ega soovitusi avalikustatud.

2015. aasta aprillis loodi sotsiaalkaitseministri käskkirjaga ligipääsetavuse nõukogu, mille eesmärk on teha ettepanekuid, kuidas muuta hooned, transport, elukeskkond, infoväli jms kättesaadavaks kõigile.⁴ Nõukogus on mitme ametkonna esindajad, sealhulgas arhitektide, ehitajate, disainerite, Riigikogu, ülikoolide, ministeeriumide, valitsusasutuste ja kohalike omavalituste esindajad. Ligipääsetavuse nõukogu käis aktiivsemalt koos paar aastat, mille jooksul korraldati aruteluseminare ning ettekandeid. Muid töötulemusi nõukogul, mida ametlikult laiali ei ole saadetud, ette näidata ei ole.

Riigikantselei juures tegutses aastatel 2019–2021 ligipääsetavuse rakkerühm, mille ülesanne oli välja selgitada ligipääsetavuse olukord ja probleemid, sealhulgas ligipääs avaliku sektori hoonetele ja avalikule ruumile (kaubandusettevõtted, kultuuri- ja meelelahutusasutused, ühiskasutatavad välijõusaalid, kergliiklusteed, spordihood, jm), riigi ja erasektori teenustele (pangateenused, tele- ja audiovisuaalteenused jm), e-teenustele, elukondlikule kinnisvarale ning transpordivahenditele.⁵ Rakkerühm pidi olukorra väljaselgitamise järel koostama poliitikasuunised ja lahendused, mis „võimaldavad lähima kümne aasta jooksul liikuda kõikidele inimestele ligipääsetava ühiskonna, avaliku ruumi ja teenuste suunas“, et ligipääsetavus ja universaalne disain saaksid kõigi poliitikavaldkondade loomulikuks osaks.⁶

Rakkerühm korraldas arutelusid ning tellis ühe uuringu (laste avalikule ruumile ja internetile ligipääsetavuse kohta). Rakkerühma esimesel tööaastal tegeldi peaaesjalikult seitsme teemaga: elukondlik kinnisvara, avalikku teenust pakkuvad

hooned, ühistransport, teedetaristu, audiovisuaalmeedia, e-keskkonnad ja turism.⁷ Näiteks arutati elukondlikule kinnisvarale ligipääsu üle. Arutelude raportist selgub, et Eestis on eluruumidele ligipääsuga suuri probleeme ning seni ei ole isegi uusehitiste kohta kehtestatud reeglit, et hoone peab olema näiteks ratastoolis liikujale ligipääsetav.⁸

Kuna rakkerühm vaatles ligipääsetavuse teemat laiemalt, hõlmates kõigi inimeste ligipääsu vajadusi terve elukaare jooksul, võis ligipääsetavuse nõue saada otsustajate seas vastuvõetavamaks, sest sellel ei ole enam puuetega inimestega seotud stigma varju. Samas võis rakkerühma töö seetõttu ka laiali valguda ning fookusest välja langeda. Kummastust tekitab näiteks rakkerühma töö põhimõttena sõnastatud soov, et Eesti peab saama ligipääsetavaks aastaks 2035 ehk alles selleks aastaks tuleb lõpetada ligipääsmatu keskkonna loomine ning avalik sektor peab saama erasektorile eeskujuks ligipääsetavate lahenduste loomisel. Selline ebamäärane ja kaugele tulevikku suunatud soovitus ei pruugi olla PIK-iga kooskõlas. Siiski on rakkerühm oma tööd kokku võtvas raportis öelnud, et ligipääsetavus on Eestis nii algelises faasis seetõttu, et seda ei ole „siiani riiklikul tasandil prioriseeritud“, mistõttu on see valdkondlikes arengukavades ja õigusaktides jäänud tagaplaanile.⁹

- ¹Veldre, V., Sikkut, R., Hinsberg, H. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise järelevalve Eestis. Mõttekoda Praxis 2013. – <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Puuetega-inimeste-oiguste-konventsioon.pdf>.
- ²Teade Riigikogu veebilehel. – <https://www.riigikogu.ee/fraktsioonide-teated/eelnevate-koosseisude-pressiteated/eesti-vabaerakonna-fraktsioon/haukanomm-puuetega-inimeste-oiguste-kaitse-puudega-vaja-pole-sonu-vaid-tegusid/> (19.09.2021).
- ³Teade nõukoja moodustamise ja koosseisu kohta. Õiguskantsleri veebileht. – <https://www.oiguskantsler.ee/et/puuetega-inimeste-n%C3%B5ukoda> (19.09.2021).
- ⁴Teade ligipääsetavuse nõukogu kohta. Sotsiaalministeeriumi veebileht. – <https://www.sm.ee/et/ligipaasetavuse-noukogu>.
- ⁵Teade ligipääsetavuse rakkerühma kohta. Riigikantselei veebileht. – <https://www.riigikantselei.ee/ligipaasetavus> (19.09.2021).
- ⁶Ibidem. (19.09.2021).
- ⁷Riigikantselei. Ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuanne. Tallinn 2020.
- ⁸Ilomets, S. Elukondlik kinnisvara. Lõpparuanne. Tallinn 2020.

- [9](#)Riigikantselei. Ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuanne.